

سَلَامُ اللّٰهِ عَلَيْهَا
نور فاطمہ زہرا

کتاب خانہ دیجیٹل
www.noorfatemah.org

چادر و مقنعه
از دیدگاه قرآن و حدیث
اکرم السادات دهقانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چادر و مقنعه از دیدگاه قرآن و حدیث

نویسنده:

اکرم السادات دهقانی

ناشر چاپی:

مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست	۵
چادر و مقنعه از دیدگاه قرآن و حدیث	۷
مشخصات کتاب	۷
پوشش، نخستین نماد فطری انسان بر روی زمین بوده است. از همان آغاز آفرینش بشر، زن و مرد کوشیدند تا به هر شیوه ممکن، خود را بپوشانند، بدون	
فصل ششم: رسانه و هنجارمندسازی پوشش	۷
اشاره	۷
پیشنهادهای کلی	۸
اشاره	۸
۱. شروع از درون	۸
۲. توجه همه جانبه به عوامل ترک حجاب	۸
۳. ایجاد و تقویت انگیزه	۹
۴. مخاطب‌شناسی	۹
کودکان	۹
۱. برنامه کودکان	۹
۲. برنامه نوجوانان و جوانان	۱۰
۳. برنامه بزرگسالان	۱۰
۴. نقد و ارزیابی برنامه‌های سیما	۱۱
پرسش‌های مسابقه‌ای	۱۳
پرسش‌های مردمی	۱۴
معرفی مراکز و نهادهای مرتبط با موضوع	۱۴
کتاب‌نامه	۱۵
کتاب	۱۵
نشریه	۱۷

چادر و مقنعه از دیدگاه قرآن و حدیث

مشخصات کتاب

سرشناسه: دهقانی، اکرم سادات عنوان و نام پدیدآور: چادر و مقنعه از دیدگاه قرآن و حدیث/ اکرم السادات دهقانی. مشخصات نشر: قم: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهشهای اسلامی ۱۳۸۴. مشخصات ظاهری: [۴]، ۱۶۲ ص. فروست: مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما ۸۶۳. شابک: ۱۰۰۰۰ ریال ۹۷۸۹۶۴۵۱۴۰۱۱۱: وضعیت فهرست نویسی: برون سپاری. یادداشت: کتابنامه: ص. [۱۵۷] - ۱۶۲؛ همچنین به صورت زیرنویس. موضوع: حجاب موضوع: حجاب -- جنبه‌های قرآنی موضوع: حجاب -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام موضوع: حجاب -- احادیث شناسه افزوده: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران. مرکز پژوهشهای اسلامی رده بندی کنگره: ۱۷/ BP۲۳۰/ ۹۵۲ ۱۳۸۴ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۶۳۶ شماره کتابشناسی ملی: ۱۸۴۷۴۱۰

پوشش، نخستین نماد فطری انسان بر روی زمین بوده است. از همان آغاز آفرینش بشر، زن و مرد کوشیدند تا به هر شیوه ممکن، خود را بپوشانند، بدون اینکه پیش‌تر در این زمینه آموزش دیده باشند.

ادیان و اقوام پیش از اسلام به مسئله پوشش توجه کرده‌اند و اسلام نیز که منطبق بر فطرت بشر است، اهمیت بسیاری برای آنان قائل شده است. در این میان، پوشش زن به دلیل حساسیت و نقش مهم آن در تأمین امنیت، سلامت روحی و جسمی او و سلامت جامعه اسلامی، جایگاه ویژه‌ای دارد. خداوند در قرآن کریم، به زنان مسلمان فراوان سفارش می‌کند هنگام خروج از خانه یا رویایی با مردان بیگانه، زیبایی، زینت و اندام خویش را به وسیله پوشش مناسب، از نگاه نامحرم بپوشانند. از شمار پوشش‌هایی که زنان مسلمان در نقاط مختلف جهان اسلام از آن در برابر مردان نامحرم استفاده می‌کنند، دو پوشش «چادر» و «مقنعه» رواج بسیار دارد. هر چند زنان مؤمن و پرهیزکار از روی عشق و علاقه، چادر و مقنعه می‌پوشند، متأسفانه هنوز برای برخی از آنان روشن نیست که آیا این پوشش همان پوشش ایده‌آل و مطلوب دین است و آیا اسلام شکل ویژه‌ای برای پوشش زن در رویارویی با مردان نامحرم معرفی کرده است یا خیر؟ از سویی، در کمتر کتابی به صورت مستقل و گسترده، در زمینه چگونگی پوشش، اندازه و رنگ مقنعه و چادر نوشته شده است و بیشتر کتاب‌های موجود، تنها به ضرورت و کارکرد حجاب پرداخته‌اند. از هدف‌های اصلی نگارش کتاب این است که نکته‌هایی اصولی درباره محورهای زیر ارائه دهد: واژه چادر و مترادف‌های آن (چادر، جلباب، ازار، حبره، ملحفه، عبادۀ، رداء و کساء)، واژه مقنعه و مترادف‌های آن (مقنعه، خمار، قناع، معجر)، دلایل پوشش بیشتر زن نسبت به مرد (حفظ عفت عمومی جامعه اسلامی، حفاظت از امنیت، حقوق شخصی و الهی و ارزش و کرامت والای زن)، مقنعه و روسری از منظر قرآن و احادیث، چادر از منظر قرآن و احادیث، پاسخ برخی شبهه‌ها و پرسش‌ها، پیشنهاد‌های کلی و برنامه‌ای، پرسش‌های مسابقه‌ای، مردمی و کارشناسی، همچنین معرفی مراکز و نهادهای مرتبط با موضوع.

فصل ششم: رسانه و هنجارمندسازی پوشش

اشاره

فراگیر شدن، تکرار و الگوهای پذیرفته شده، هر یک ابزارهایی برای آسان‌سازی رفتار هستند. برای مثال، در روزهای ماه مبارک رمضان، وقتی فضای کشور، فضای روزه داری است و پس از تکرار عمل در چند روز اول و با مشاهده بزرگ‌ترها (پدران، مادران، و نیز برادر و خواهرهای بزرگتر) در حال انجام فریضه روزه، ترک غذا و آشامیدنی را برای کودکان و نوجوانان آسان‌تر می‌سازد.

صدا و سیما نیز می‌تواند همچون ماه مبارک رمضان، چنین قدرت تأثیرگذاری داشته باشد. این سازمان به واسطه تکرارهای تبلیغی مستقیم و غیرمستقیم، معرفی الگوهای موفق در عرصه‌های متعدد و گوناگون زندگی، نحوه پوشش، آرایش و پیرایش صحیح و سالم را آسان و قابل عمل برای همگان، به ویژه نسل جوان جلوه دهد. برای این منظور، آنچه در نظر نگارنده مناسب است، صادقانه تقدیم برنامه‌ریزان و برنامه‌سازان می‌شود.

پیشنهادهای کلی

اشاره

۱. شروع از درون

نخست ضروری است تا دست اندرکاران، کارمندان، تهیه‌کنندگان، مجریان، بازیگران و عوامل صدا و سیما ج.ا.ا نسبت به جایگاه حجاب در اسلام، نقش حجاب در حفظ امنیت و کرامت زن مسلمان، فلسفه حجاب، احکام حجاب و... آشنایی و اشراف داشته باشند که امیدواریم اثر حاضر در این زمینه تأثیرگذار باشد. در درجه دوم، چون این عزیزان و خانواده‌های آنان الگوگیری آحاد جامعه به ویژه جوانان قرار می‌گیرد، سزاوار است تا نسبت به رعایت پوشش اسلامی دقت کامل را داشته باشند؛ زیرا هر حرکت سازنده و متحول‌کننده باید نخست از درون گروهی شروع شود که قصد ایجاد تحول را دارند. خداوند متعال وقتی دستور رعایت پوشش صحیح چادر توسط زنان را به پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله می‌دهد، نخست آن حضرت را موظف به ابلاغ این دستور به زنان و دختران خویش می‌کند، آنان را مقدم می‌دارد و می‌فرماید: «ای پیغمبر، به زنان و دختران خود و زنان مؤمنان بگو که خویشان را به پوشش فراگیر فروپوشند». (احزاب: ۵۹)

۲. توجه همه جانبه به عوامل ترک حجاب

یکی از راهکارهای اساسی به منظور نهادینه کردن حجاب اسلامی در جامعه، شناخت ریشه‌های بدحجابی و عوامل فرار جوانان از پوششی است که اسلام به آن سفارش می‌کند. از جمله این عوامل، خودباختگی فرهنگی، عدم خودباوری و الگوگیری نادرست است. گاه پیشرفت‌های چشم‌گیر علمی و تکنولوژی غرب سبب می‌شود برخی با قیاس نادرست، پای‌بندی به مظاهر اسلامی، به ویژه حجاب را علت عدم پیشرفت کشورهای جهان سوم که بیشترشان کشورهای اسلامی هستند، تصور کنند. الگو شدن بعضی زنان بی‌حجاب غربی برای زنان و دختران جوان مسلمان نیز می‌تواند از عوامل عدم گرایش زنان مسلمان به حجاب اسلامی باشد. از دیگر سو، شناخت نادرست نسبت به ارزش و کرامت واقعی زن مسلمان سبب شده است تا ارزش زن، تنها به ارزش‌های زنانگی و ویژگی‌های ظاهری او منحصر گردد. از این رو، حجاب که پوشش دهنده جلوه‌های ظاهری زن است، مانعی برای مطرح شدن و کسب موقعیت اجتماعی برای او به شمار آید. آشنا نبودن زنان با فلسفه و ضرورت رعایت پوشش اسلامی و آثار و فایده‌های ارزنده حجاب، از دیگر عواملی است که باعث شده است این هدیه بزرگ خداوند به زنان، فراموش شده بماند. صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران می‌تواند نقش مهمی در بیان فلسفه و ضرورت رعایت پوشش اسلامی، ارائه الگوهای درست برای زنان و تبیین ارزش واقعی و کرامت حقیقی زن مسلمان در جامعه داشته باشد. در این راستا، می‌توان از جاذبه‌های هنری و روش‌های غیرمستقیم

بهره‌های فراوان برد.

۳. ایجاد و تقویت انگیزه

یکی از عوامل مهم موفقیت در گرایش به هنجارهای اخلاقی و اجتماعی، ایجاد انگیزه از طریق تولید افق فکری بالاست. از این رو، صدا و سیمای ج.ا.ای باید در ایجاد انگیزه درباره حجاب، کوشا باشد. وقتی حجاب، یک ارزش به شمار آید، گرایش به آن نیز فراگیر شده و بی‌حجابی به عنوان یک ضد ارزش، منفور خواهد بود.

۴. مخاطب‌شناسی

مخاطب‌شناسی و هم‌سویی برنامه‌ها با نیازها نیز اهمیت زیادی دارد. به طور کلی، می‌توان مخاطبان صدا و سیما را از نظر حجاب به چند گروه عمده تقسیم کرد که لازم است در امر نهادینه کردن حجاب، روش‌های جذاب و مناسب با هر گروه، مورد توجه قرار گیرد: الف) افراد معتقد و پای‌بند به اصل پوشش اسلامی؛ ب) افراد بی‌اعتقاد که به دین و آموزه‌های نورانی آن گرایش ندارند. در مورد این گروه، بهتر است از تأثیر حجاب در سلامت روحی و روانی زنان و نیز عموم جامعه، نقش حجاب در حفظ زیبایی زن، ارتباط پوشش با امنیت اجتماعی زن و...، از زبان کارشناسان غربی و براساس گزارش‌های مراکز تحقیقاتی و درمانی غرب اشاره کرد. ج) گروه دیگر برآنند که به رغم گرایش‌های دینی، به رعایت حجاب اسلامی پای‌بند نیستند یا برخلاف میل درونی به دلیل شرایط خاصی مانند تأثیرپذیری از اطرافیان، محیط خانواده، توجیه نبودن نسبت به ضرورت رعایت حجاب اسلامی، احساس حقارت و... پوشش اسلامی ندارند. این گروه نیاز به بالا بردن سطح آگاهی، توجیه نسبت به ضرورت و فلسفه پوشش، تعمیق بخشیدن به باورهای دینی، تقویت روحی و اعتماد به نفس دارند. بنابراین، رسانه با توجه به گونه‌گونی مخاطبان با برنامه ریزی حساب شده و مخاطب‌شناسی کامل می‌تواند این دسته‌ها را جهت دهد.

کودکان

۱. برنامه کودکان

در روایات فراوانی، سفارش شده است که بزرگترها چگونگی پوشیدن و رفتار با نامحرم را در عمل به کودکان و نوجوانان بیاموزند. در این باره، برای دختران شش سالگی و برای پسران حدّ تمیز و ممیز بودن پیشنهاد شده است. ۱. از این رو، بسیار مناسب است که برنامه‌ریزان و برنامه‌سازان بخش کودک، به این امر اهتمام و دقت ویژه ورزند. از جمله راهکارهای عملی برای انتقال پیام حجاب به کودکان به این ترتیب است: یک - آموزش احکام پوشش در قالب کارتن، نمایش عروسکی، سرودهای جذاب، داستان‌های شیرین و بازی‌های کودکانه. دو - استفاده از پیام حجاب توسط مجریان محبوب کودکان. سه - کودکان از پوشش مجریان محبوب خود الگو می‌گیرند. از این رو، استفاده از چادر توسط مجریان زن که به صورت شاد برنامه اجرا می‌کنند و محبوبیت ویژه‌ای هم نزد کودکان دارند، می‌تواند تأثیر عمیقی در این زمینه داشته باشد. چهار - تصویرهایی که در خلال برنامه کودکان پخش می‌شود یا تصویر پشت سر مجری، کودکان با حجاب در حال بازی و شادی نشان داده شوند تا این تصور نادرست که

رعایت حجاب اسلامی با شادی و نشاط کودکان ناسازگار است، اصلاح شود. زبان کودکان به دلیل صداقت و پاکی این قشر معصوم، گیرایی و دل‌نشینی خاصی نزد گروه‌های سنی مختلف دارد. می‌توان برای دادن پیام‌های مربوط به حجاب از زبان شیرین کودکان استفاده کرد. همان کاری که در مورد هشدارهای مربوط به محیط زیست و... انجام می‌شود. -----

صص ۱۶۹ - ۱۷۱، باب‌های ۱۲۷ - ۱۲۸، روایت‌های ۲۵۵۰۸ - ۲۵۴۹۹.

۲. برنامه نوجوانان و جوانان

اگرچه پذیرش در این سنین تا اندازه‌ای سخت است، ولی ارتباط با این قشر، از ارتباط با کودکان راحت‌تر است و ابزارهای بیشتری در دست برنامه‌سازان است. (از جمله: الف) استفاده از گزارش‌های خبری جذاب با موضوع پوشش اسلامی. برای مثال: - تهیه گزارش با موضوع‌هایی مانند: اولین روزی که چادر پوشیدم... - تهیه گزارش از جوانان و نوجوانان با حجاب و موفق در عرصه‌های ملی و بین‌المللی؛ - تهیه گزارش از جوانان و نوجوانان با حجاب کشورهای اروپایی و... (ب) استفاده از نماهنگ‌های زیبا با رویکرد شاعرانه و احساسی و سرودهای جذاب با موضوعیت حجاب. (ج) برگزاری مسابقات متنوع با محوریت پوشش اسلامی، مانند: - مسابقات هنری (طراحی، نقاشی، شعر، داستان) با موضوع حجاب؛ - مسابقه احکام پوشش به ویژه برای دختران نوبالغ؛ - مسابقه حفظ احادیث حجاب؛ - مسابقه خاطره نویسی؛ (د) معرفی کتاب حجاب. (ه) استفاده از پلاتوها و زیرنویس در پیام‌رسانی به نوجوان و جوان بازتاب خوب و مؤثری خواهد داشت؛ به ویژه، جمله‌هایی که با «آیا می‌دانید» آغاز می‌شوند. برای نمونه: - آیا می‌دانید اولین اثر مثبت رعایت پوشش اسلامی، به خود زن باز می‌گردد؟ - آیا می‌دانید رعایت حجاب بر حفظ زیبایی زن تأثیر دارد؟ - آیا می‌دانید آمار ناامنی زنان در کشورهای غربی... چه قدر است؟ - آیا می‌دانید پوشش حضرت زهرا علیهاالسلام هنگام خروج از منزل چادر بوده است؟ (و) برپایی میزگردهای علمی و مناظره‌ای در پیام‌رسانی به نوجوان و جوان با موضوع پوشش اسلامی. در پیام‌رسانی توجه به دو نکته دقیق نیز اهمیت ویژه دارد: یک - با توجه به ویژگی‌های سنی این قشر، استفاده از روش‌های غیرمستقیم تأثیر بهتری دارد. در بسیاری موارد، جوان یا نوجوان تا احساس کند برنامه‌ای دینی قصد دارد او را تحت تأثیر قرار دهد، واکنش منفی نشان می‌دهد. از این‌رو، بهتر است پیام‌های حجاب به صورت غیرمستقیم و در قالب برنامه‌های علمی، ورزشی، تفریحی و... القا گردد. دو - نباید کاری کرد که نوجوان و جوان دچار تناقض شود. برای مثال، در گفتار سخن از پوشش خاص یا حریم گرفتن به ویژه توسط مرد و زن نامحرم را تبلیغ کنیم، ولی در رفتار در یک سالن کوچک، دختر و پسر را یک در میان و نزدیک به هم، بدون هیچ ضرورتی قرار داده و آنها را به گفت‌وگو و داریم. ۱ یا در فیلم‌ها، نه در حد معقول و شرعی حد پوشش را رعایت کنیم و نه حریم‌ها را، بلکه رابطه دختر و پسر را به طور شبانه روزی ترویج کنیم؛ به ویژه در فیلم‌ها و سریال‌هایی که در داخل کشور ساخته می‌شود. اگر چه سریال‌های وارداتی غیر قابل کنترل است، ولی می‌توان در انتخاب آنها یا هنگام ساخت برنامه‌های ایرانی بیشتر دقت کرد. -----

۱. مانند گفت‌وگوی خودمانی در برنامه جوان، شبکه اول سیمای ج.ا.ا.

۳. برنامه بزرگسالان

انتقال پیام برای بزرگسالان، به مراتب آسان‌تر از دو گروه کودکان و نوجوانان است. اگرچه آنها شکل گرفته‌تر از کودک و نوجوان هستند، ولی ابزارهای در خدمت رسانه برای این نسل، پیشرفته‌تر از ابزارهای قابل بهره‌گیری برای کودکان است. به عبارت دیگر، القای پیام برای کودک و نوجوان سخت‌تر و پیچیده‌تر است، ولی برای بزرگسالان، می‌توان از مستندسازی، گزارش خیابانی،

گفت و گوهای دوستانه و بحث‌های علمی تا فیلم و سریال‌های علمی، تجاری و خانوادگی، تاریخی و... بهره گرفت، ولی چنان که در بحث نوجوان و جوان گفته شد، نه تنها ترغیب و ترویج رابطه پسر و دختر امری پسندیده نیست که ترویج بی‌مبالاتی رفتاری در میان بزرگسالان از نظر پوشش و نحوه رفتار مردان و زنان نامحرم نیز غیرپسندیده‌تر است؛ زیرا بدآموزی برای سه گروه کودک، نوجوان و جوان و بزرگسال به بار می‌آورد و برای دو گروه اول، ایجاد تناقض می‌کند. الف) تهیه گزارش‌های جذاب خبری با محوریت حجاب و موضوعات گوناگون از جمله: یک - حجاب و نقش آن در تأمین سلامت فرد و جامعه؛ دو - حجاب و امنیت زن؛ سه - حجاب و فعالیت اجتماعی زن؛ چهار - حجاب و کرامت زن؛ پنج - حجاب و نقش آن در پیش‌گیری از بزه و گناه؛ شش - حجاب و حفظ عفاف عمومی جامعه؛ هفت - نقش خانواده در با حجاب شدن دختران؛ هشت - مصاحبه با زنان تازه مسلمان و پرسش از آنها در مورد مقایسه وضع خویش در حالت با حجابی و بی حجابی؛ احساسی که با محجبه شدن به آنها دست داده، نقش حجاب در تأمین امنیت آنها، ارزش و کرامتی که پیش و پس از محجبه شدن از آن برخوردار بودند و... نه - مصاحبه با زنان و دختران با حجاب و موفق و مطرح در عرصه‌های مختلف و پرسش از آنان در مورد نقش حجاب در تأمین آرامش روحی و زمینه‌سازی برای موفقیت آنها و اینکه حجاب مانعی برای پیشرفت زن می‌شود یا نه؟ ده - مصاحبه با جوانانی که به جرم فساد اخلاقی در ندامتگاه‌ها به سر می‌برند و پرسش از آنها در مورد اینکه به نظر شما رعایت نکردن حجاب توسط زنان و دختران چه مقدار در انحراف شما مؤثر بوده است؟ ب) ساخت مستندهای مختلف با موضوع: پیشینه حجاب در اسلام، حجاب در دیگر ادیان الهی، زنان با حجاب موفق در عرصه‌های مختلف علمی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و... به عنوان الگو برای زنان و دختران جوان، معرفی زنان و دختران با حجاب و مقاوم در برابر قانون منع حجاب اسلامی در مدرسه‌های بعضی کشورهای اروپایی از جمله «فرانسه»، مستند آموزشی مربوط به آداب پوشش اسلامی و رابطه بی حجابی با عفاف عمومی و فساد اخلاقی، رابطه کشف حجاب با استعمار، مستند حجاب در سینما و سینما (بررسی و نقد وضع پوشش زنان در فیلم‌ها و سریال‌های مختلف). مستند در مورد زنان با حجاب در دیگر کشورهای اسلامی و... ج) در برنامه‌ها، اسلام صوفی مشربانه (که به اعمال عبادی و رعایت مظاهر دینی از جمله رعایت پوشش اسلامی توجه نمی‌کند و می‌گوید دل باید پاک باشد) نقد شود. د) شرایط به گونه‌ای فراهم شود که زنان چادری نیز با آرامش خاطر نسبت به رعایت موازین شرعی، بتوانند در سریال‌ها ایفای نقش کنند. ه) در طراحی صحنه فیلم، سریال و برنامه‌های تلویزیونی، تلویحا به تبلیغ پوشش کامل اسلامی پرداخته شود. برای مثال، در جالباسی‌های دم درب منزل افزون بر مانتو، چادر هم آویزان باشد. در برنامه‌های مختلف به تناسب، در بک‌گراندی که برای مجری گذاشته می‌شود، تصویر زنان چادری در حال فعالیت‌های مختلف علمی، فرهنگی، اقتصادی و... نمایش داده شود. و) در دیالوگ‌ها تلویحا به احکام پوشش اشاره شود. برای مثال، افراد خانواده در حال گفت‌وگو در مورد حد پوشش زن و مرد هستند یا اینکه فرزندان از حد پوشش و فلسفه و فایده‌های پوشش می‌پرسند و والدین با صبر و حوصله پاسخ می‌دهند. ز) در فیلم‌ها، سریال‌ها و به طور کلی برنامه‌های تلویزیونی به نوع پوشش مردان و مطابقت آن با موازین شرعی نیز توجه شود و توضیح داده شود که احکام پوشش تنها به بانوان اختصاص ندارد. --

۴. نقد و ارزیابی برنامه‌های سیما

پیشاپیش به ظرافت و سختی کار برنامه‌سازی، فیلم‌نامه نویسی، تصویربرداری، بازیگری و ده‌ها مسئله دقیق هنری دیگر اعتراف می‌کنیم. همچنین سپاس و تقدیرمان را اعلام می‌داریم و از خدای بزرگ و ائمه علیهم‌السلام برای همگان پاداش نیکو در دنیا و آخرت خواستاریم. با این همه، نباید از نعمت نقد که محک زنی رفتار و گفتار برای ارتقای کیفی و کمی آن است، محروم ماند. از این رو، بهترین هدیه خویش را کمک به رفع کمبودها می‌دانیم تا شاهد زیبایی هر چه بیشتر کارها باشیم. به همین منظور، مطالب

زیر را تقدیم می‌داریم: الف) همیشه رضایت خدا را ملاک قرار دهیم که رضایت آفریده‌ها را به همراه دارد. خدای سبحان نیز در سوره مریم ۱ وعده داده تا محبت خوبان را در دل آفریده‌ها بکارد، به شرط آنکه نخست ما سختی دریافت رضایت آفریدگار را تحمل کنیم، تا همچون مریم مقدس علیهاالسلام، قرن‌ها رضایت و محبت آفریده‌ها ارزانی‌مان گردد. این رضایت زمینی است که با حادثه‌ای طبیعی نابود می‌گردد، ولی رضایت الهی همیشه پایدار و باقی است ۲ و حتی در دنیا هم برکات آن دیده می‌شود. برای مثال، از آنجا که دست‌اندرکاران فیلم «مریم مقدس»، به ویژه کارگردان آن کوشیدند در راستای فرمان‌های الهی آن را تهیه کنند و راهنمایی‌های خدای سبحان را در مورد روابط سیاسی، اجتماعی، پوشش و رابطه محرم و نامحرم به کار بندند، پاداش خوبی در همین دنیا دریافت کردند و آن فزونی مخاطبان این فیلم بود. اگر چه شاید در ابتدای راه و تهیه فیلم، به مشکلاتی برخوردند، ولی رضایت خالق و مخلوق ارزانی‌شان شد. ب) اکنون از خود پرسیم ما تا کنون چه قدر به رضایت خالق نزدیک شده‌ایم؟ آیا در کنار برنامه‌های خوب، سازنده، انسان ساز و الهی، برنامه‌های منفی و خنثی تحویل جامعه نداده‌ایم یا حتی در متن برنامه‌های موفق، پیام‌های منفی برای مخاطبان نفرستاده‌ایم؟ آیا در خصوص پوشش و روابط زنان و مردان، رو به سستی و کاستی نرفته‌ایم؟ آیا هر روز از پوشش کم نگذاشته‌ایم و حریم‌ها را کوتاه‌تر نکرده‌ایم و حتی آن را نشکسته‌ایم؟ آیا هر روز روابط با نامحرم را عادی‌تر نکردیم؟ به ویژه روابط دختر و پسر، آن هم از نوع عاطفی و عشق خاکی. برای نمونه، در سریال «مزرعه آفتاب» از شبکه اول، آیا با همه پیام‌های خوب مانند هم‌یاری، امیدواری، اعتماد به نفس، برگشت به روستا و ترویج کشاورزی؛ در مقوله پوشش و رابطه دختر و پسر، کم نگذاشته‌ایم یا حتی پیام منفی نفرستاده‌ایم؟ در هر هفته، شاهد ارتباط تلفنی یا خیابانی یا داخل پارکی هامان با خواهر یکی از دوستانش نیستیم، آن هم همراه ترویج بی‌غیرتی که عبارت باشد از واسطه‌گری برادر برای این رابطه و دوست دختر، دوست پسر شدن و... سریال بسیار زیبا و هنرمندانه «خاک سرخ» ۳ هم که پیام‌های مثبتی مانند همگانی و مردمی بودن جنگ، سهیم بودن مردم پشت جبهه در دفاع، بی‌رحمی دشمن نسبت به کودکان و زنان مسلمان، همت، غیرت، تغییر رفتار یک دختر از خانه اعیانی به دامن یک زندگی اصیل محلی را القا کرد، ولی در خصوص پوشش و آرایش رعایت موازین اسلامی را نکرد. از کارگردان محترم آن پرسید آیا در طول عمر خویش، شاهد صحنه طولانی دویدن عروسی با لباس چسبان مخصوص عروس در کوچه و بازار، حتی در بی‌مباله‌ترین محله ایرانی بوده است؟ آیا کارگردان محترم در قطعات بسیار کوتاه، نمی‌توانست پیام سرگردانی عروس در کوچه‌ها را برساند و به تعبیر خودشان، عروس را عروس نشان دهد؟ در سریال «مهر خاموش» ۴ در کنار پیام‌های مثبتی مانند ایثار، اعتماد به نفس، ساده‌زیستی در میان کسانی که هنجارهای دینی را بیشتر رعایت می‌کنند و هیجان‌های کنترل‌ناپذیر، آرزوهای بلند و آزار دهنده در میان کسانی که به هنجارهای دینی کمتر توجه دارند، باز هم شاهد ترویج رابطه دختر و پسر از سوی پسر آقای دکتر با دختر خوانده او هستیم. در سریال «معصومیت از دست رفته» ۵ نیز تعداد پیام‌های روابط نامشروع، عشوه‌گری، طننازی، استفاده ابزاری از زیبایی و گریم زن، بسیار بیشتر از پیام‌های آزادگی و تربیت علوی است؟ ج) شاید برای تهیه کنندگان، نویسندگان، کارگردانان، برنامه‌نویسان و برنامه‌سازان به دلیل اشراف همه جانبه بر متن و محتوای فیلم‌ها و سریال‌ها، یک نگاه جمعی مثبت فراهم شود، ولی باید توجه داشت: یک - درباره حریم گرفتن، رعایت پوشش شرعی و روابط سالم، تعداد پیام ارسالی از راه تحلیل محتوا چه تعداد بوده و در مقابل، پیام عفاف و حریم و پیام خنثی چه قدر است؟ معمولاً انسان‌ها در کارهای روزمره، با توجه به تنبلی نفس، پیام‌های منفی دیداری و شنیداری را بهتر دریافت می‌کنند تا پاسخ‌های آنها را. از این رو، توجه به اهمیت و حاکم بودن پاسخ بر شبهه یا پیام، ضرورتی انکارناپذیر است. دو - تعداد پیام‌های مثبت، اندک یا خیلی مبهم و حتی با تأخیر است. برای مثال، در سریال «معصومیت از دست رفته» تعداد پیام‌های طننازه و منفی، با پیام جهنم شوذب به هیچ وجه قابل قیاس نیست و کارکرد پنهانی پیام‌های منفی، به آسانی با تصویر جهنمی در پایان فیلم رفع شدنی نیست. سه - چند درصد افراد همه فیلم‌ها را تا قسمت آخر می‌بینند تا پیام‌های مثبت و منفی را با هم تلفیق کنند و به جمع‌بندی خوبی برسند. د) به کارگیری

نمادهای دینی و فرهنگی کشورها، از کارهای شایسته و قابل توجهی است که امروزه در سطح جهانی مورد توجه بسیار قرار گرفته است. حتی در فیلمهای هالیوودی نیز دیده می شود. صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران نیز می تواند در متجلی ساختن نمادهای دینی به صورت مستقیم و غیر مستقیم، نقش به سزایی داشته باشد. حجاب زن مسلمان، نماد مقاومت او و یکی از شعائر الهی است و در میان پوشش های زنان ایران، چادر در سطح جهانی به نماد جمهوری اسلامی ایران تبدیل شده است. ریول کرکت - صهیونیست و مسئول سابق شبکه جاسوسی سیا در ایران - می گوید: «چادر، نمادی است که وجود انقلاب را در سر هر چهار راهی به نمایش می گذارد». ۶ جا دارد که برنامه سازان و دست اندرکاران صدا و سیما، به این نماد بزرگ دینی که به فرموده مقام معظم رهبری (مدظله العالی) نشانه ملی ما نیز هست ۷، ارج نهاده و بر تکریم و ترویج آن همت گمارند، ولی آنچه متأسفانه شاهدیم این است که بعضی از برنامه های صدا و سیما نه تنها در این راستا مؤثر نیست، بلکه به علت برخی کاربردهای نادرست، این پوشش، ناخواسته و به صورت غیرمستقیم به استهزاء گرفته شده است. برای مثال: - در بیشتر فیلم ها و سریال های تلویزیونی، خانم ها در تمامی صحنه های فیلم با پوشش مانتو ظاهر می شوند، ولی در صحنه هایی که در مراسم ختم و عزا، زندان ها، قبرستان ها و... ضبط می گردد، چادر به سر دارند. - در فیلم ها و سریال ها، خانم های ایفا کننده نقش زنان سرمایه دار، با سواد و مطرح یا خانم هایی که پشت ماشین های آخرین مدل نشسته اند، دارای پوشش مانتو، روسری یا حداکثر مانتو، مقنعه هستند، ولی ایفا کنندگان نقش خانم های به قول معروف پایین شهری، بدبخت بیچاره یا دارای شغل های سطح پایین مثل رخت شویی و... و زنان گدا، چادری به نمایش گذاشته می شوند که بسیار نامناسب است. - برای ایفای نقش زنانی که حجاب مناسبی ندارند، از بازیگران مطرح و محبوب و از بهترین گریم و طراحی لباس استفاده می شود، ولی برای نقش های چادری از بازیگران غیرشناخته شده و غیرحرفه ای، طراحی لباس های عادی و حتی گاه چادرهای چروک، خاکی و رنگ و رو رفته استفاده می شود. ه (یکی از اقدام های قابل تقدیر و به جای صدا و سیمای ج.ا.ا در سال های اخیر، ساخت فیلم های داستانی، سریال ها و کارتن های زیبا از صحنه های برجسته تاریخ اسلام و زندگی گهر بار معصومین علیهم السلام است. البته با وجود اینکه ثابت شده که پوشش زنان از صدر اسلام، پوشش بلند و فراگیری مانند چادر بوده است، متأسفانه در این گونه فیلم ها برای پوشش زنان صدر اسلام یا عصر ائمه معصومین علیهم السلام و حتی بعضی زنان برجسته و چهره های مطرح، تنها از پیراهن بلند و مقنعه یا روسری های عربی استفاده می شود که جای تأمل و دقت بیشتری دارد. و) یک مشکل جدی که در عرصه فرهنگ و هنر داریم، صاحب نظر شدن همگان است. بر خلاف مسائل بهداشت فیزیکی و امنیت مادی که با ظریف ترین کارها، می کوشیم حتی میکروب های احتمالی را از کودک و جوانان و بزرگسالان دور کنیم، ولی در مسائل اخلاقی، اباحه گری و رهاسازی را ترویج می کنیم و گاه شاهدیم برخی کارشناسان در امور هنری، خود را صاحب نظر احکام شرعی و مباحث فقهی هم معرفی می کنند، در حالی که برای تنظیم درجه دوربین، نور و... می کوشیم جدیدترین دستاورد را از بهترین متخصص بیاموزند، ولی در مسائل فقهی و شرعی، به سراغ سطحی ترین افراد و کم دانش ترین می روند و با وجود فرهیختگان برجسته فقهی، از رهبری معظم انقلاب گرفته تا دیگر مراجع بزرگ تقلید، در آبشخورهای سست و بی بنیان رفع عطش می کنند. -----

۱. «سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا». ۲. الرحمن: ۲۶ و ۲۷. ۳. شبکه اول. ۴. شبکه پنج. ۵. از شبکه سه. ۶. قاسم روان بخش، مقاله «گامی دیگر برای مبارزه با حجاب»، هفته نامه پرتو سخن، ش ۱۰۲، ۹/۸/۱۳۸۰، ص ۴. ۷. قسمتی از سخنان مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای شورای فرهنگی اجتماعی زنان، کیهان، ص ۴۹، ش ۱۴۳۷۰، پنجشنبه ۹/۱۰/۱۳۷۰، ص ۱.

پرسش های مسابقه ای

۱. در کدامین سوره قرآن، به پوشش سرتاسری زن اشاره شده است؟ (احزاب: ۵۹) ۲. کدامین آیه به پوشش کامل سر و گردن و

بخش بالای بدن زن اشاره کرده است؟ (نور: ۳۱) ۳. بالا پوش حضرت زهرا علیها السلام هنگام حضور در جلسه دفاعیه از فدک چه بود؟ (چادر با پوشش کامل سراسری) ۴. در چه آیه‌ای از قرآن نخست به مردان امر فرمود که چشم‌ها را از نامحرم فرو بندند و سپس به زنان امر کرد که چشمان خویش را از نامحرم بر هم گذارند؟ (نور: ۳۰ و ۳۱) ۵. این سخن «چادر، نشانه ملی است» از کیست؟ (از مقام معظم رهبری) ۶. یکی از تأکیدهای آیت الله طالقانی در خطبه نماز جمعه، بر کدامین نوع پوشش بوده است؟ (چادر) ۷. از کدامین همسر پیامبر صلی الله علیه و آله نقل شده که پس از نزول آیه «جلباب»، زنان ۱. انصار با پوشش مشکی از خانه‌هایشان بیرون می‌آمدند؟ (ام سلمه علیها السلام) ۸. در کدام سوره قرآن آمده که: زنان از پس حجاب، با مردان نامحرم گفت‌وگو و مراوده داشته باشند؟ (احزاب: ۵۳) ۹. آغاز لزوم پوشش برای دختران از چه موقعی است؟ (از سن تکلیف) ۱۰. نماد مبارزه زنان مسلمان ترکیه و فرانسه چیست؟ (حجاب) ۱۱. کدامین داستان قرآنی، رابطه و نحوه ارتباط دختر و پسر نامحرم، همراه با عفاف و پاکدامنی را شرح داده است؟ (داستان موسی علیه السلام و دختران شعیب علیها السلام) ۱۲. در مورد کدامین سوره قرآن تأکید شده که زنان آن را بیشتر بخوانند؟ (نور)

پرسش‌های مردمی

۱. چرا می‌گویند حجاب مصونیت است، نه محدودیت؟ ۲. چگونه حجاب امنیت می‌آفریند؟ ۳. آیا می‌دانید گفته‌اند: نگاه به نامحرم، تیری است از تیرهای شیطان؟ چرا؟ ۴. آیا می‌دانستید که حجاب از ضروریات دین است که بین همه مسلمانان مشترک است؟ ۵. شما چه تعریفی از حجاب کامل دارید؟ ۶. چرا نخستین حمله مهاجمان پرتغالی در اسپانیا، فرانسه در الجزایر، انگلیس در ترکیه و رضا خان در ایران، به حجاب و پوشش زنان بوده است؟ ۷. آیا می‌توان به بهانه آزادی، در جامعه بدون حجاب ظاهر شد؟ ۸. آیا می‌پذیرید که حریم گرفتن از نامحرم، حرمت‌گذاری به مخاطب است؟ چرا؟ پرسش‌های کارشناسی ۱. تاریخچه کشف حجاب در جهان اسلام را بیان کنید. ۲. علت شکست حرکت‌های کشف حجاب چیست؟ ۳. ریشه‌های قرآنی و حدیثی پوشش چادر و مقنعه را بیان کنید. ۴. فلسفه حجاب چیست؟ ۵. فلسفه تفاوت و بیشتر بودن پوشش زن نسبت به مرد چیست؟ ۶. آیا این ادعا درست است که بین پوشش و ایجاد عقده روانی رابطه است؟ ۷. آیا زن برای خارج از خانه و خارج از محیط زنان، می‌تواند از لباس‌هایی با رنگ‌های روشن استفاده کند؟ ۸. آیا الزام در پوشش، با حق انتخاب لباس منافات ندارد؟ ۹. رابطه حجاب و پوشش با فشارهای اجتماعی چیست؟ ۱۰. علت نادرستی این ادعا که «بین رنگ مشکی پوشش و بیماری‌های استخوانی رابطه است» چیست؟ ۱۱. چرا برخی برای تخریب حجاب از «جوان‌ابزاری» بهره‌گیری می‌کنند؟ ۱۲. چه نوع پوششی از حکم کراهت پوشش سیاه استثنا شده است؟ ۱۳. آیا بین کارآمدی زن در عرصه اشتغال و پوشش کامل منافاتی وجود دارد؟ ۱۴. آیا مطلق مشکل بودن، بهانه‌ای صحیح برای رهایی از قواعد و هنجارهای اجتماعی است؟ ۱. برای پاسخ نک: شهید مطهری؛ مسئله حجاب؛ حسین مهدی‌زاده، حجاب‌شناسی؛ اسدالله محمدی‌نیا، بهشت جوانان؛ مؤسسه فرهنگی قدر ولایت، حکایت کشف حجاب ۱ و ۲؛ غلامعلی حداد عادل، فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی.

معرفی مراکز و نهادهای مرتبط با موضوع

در میان مراکز و نهادهای فعال در راستای مباحث مربوط به زن، می‌توان مراکز زیر را معرفی کرد: الف) مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، قم، خیابان صفاییه، فرعی سوم، سمت راست، پ ۱۸، تلفکس: ۷۷۴۱۱۶۶ - ص. پ: ۳۶۵۳ - ۳۷۱۸۵. ب) شورای فرهنگی - اجتماعی زنان، تهران، خیابان شهید مفتاح، روبه‌روی ورزشگاه شهید شیرودی، خیابان اردلان، شماره ۶، دبیرخانه شورای فرهنگی - اجتماعی زنان، کد پستی: ۱۵۸۳۹، تلفن: ۴ - ۸۳۱۹۸۹۱، دورنویس: ۸۳۲۰۰۴۴. ج) نهضت

زنان مسلمان، تهران، خیابان جمهوری، قسمت الف، کوچه سید هاشم، پلاک ۱۴. د) دفتر مجله «پیام زن»، قم، ص. پ: ۱۶۵/۳۷۱۸۵، مجله پیام زن، نشانی مجله در شبکه شارع: P _ PAYAMZAN، تلفن: ۷۷۳۸۷۴۳ - ۷۷۳۳۳۰۵.

کتاب نامه

کتاب

۱. * قرآن کریم، ترجمه: مهدی الهی قمشه‌ای. * نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، قم، انتشارات خوشرو، چاپ اول، ۱۳۸۱.
- آمدی، عبدالواحد ابن محمد، غرر الحکم و درر الکلم، تحقیق: المصطفی الدرایتی و حسین الدرایتی، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۷. ۲. —، غرر الحکم و درر الکلم، (به صورت موضوعی)، ترجمه و تحقیق: هاشم رسولی محلاتی، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۷. ۳. آلوسی بغدادی، روح المعانی، لبنان، دار احیاء التراث العربی، چاپ چهارم، ۱۴۰۵ ه. ق، ۱۹۸۵ م. ۴. ابن منظور، لسان العرب، لبنان، دار احیاء التراث العربی، چاپ اول، ۱۴۰۸ ه. ق، ۱۹۸۸ م. ۵. احمد بن فارس بن زکریا، معجم مقاییس اللغه، مکتب الاعلام الإسلامی، ۱۴۰۴ ه. ق. ۶. إربلی، علی ابن عیسی، کشف الغمه، تهران، کتاب فروشی اسلامیة، ۱۳۸۱ ه. ق. ۷. اکبری، محمود، برای ریحانه، قم، پردیسان، چاپ پنجم، ۱۳۷۹. ۸. باب الحوائجی، نصر الله فروید چه می گوید؟، مقدمه و انتقاد از: ا. ج. آریان پور، تهران، معراجی، ۱۳۴۷. ۹. بنت، ویلیام جی، شاخص های فرهنگی در ایالات متحده امریکا در پایان قرن بیستم، ترجمه: فاطمه فراهانی، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۱. ۱۰. بندر ریگی، محمد، فرهنگ جدید عربی - فارسی (ترجمه منجد الطالب)، تهران، انتشارات اسلامی، چاپ چهارم، ۱۳۶۴. ۱۱. بیضاوی، عبد الله بن عمر بن محمد، تفسیر بیضاوی، لبنان، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، چاپ اول، ۱۴۱۰ ه. ق. ۱۲. پاک نژاد، سید رضا، اولین دانشگاه و آخرین پیامبر، تهران، کتاب فروشی اسلامیة، بی تا. ۱۳. پژوهشی پیرامون حقوق، نقش اجتماعی و پوشش بانوان و کنکاشی در زمینه شناخت الگوی اسلام برای زن امروز، تهران، مرکز تحقیقات، مطالعات و سنجش برنامه‌ای، ۱۳۶۹. ۱۴. ثقفی تهرانی، محمد، تفسیر روان جاوید، تهران، انتشارات برهان، چاپ دوم. ۱۵. جبران، مسعود، فرهنگ الفبائی الزائد، ترجمه: رضا انزابی نژاد، مشهد، مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ اول، ۱۳۷۲. ۱۶. جنابذی، محمد، بیان السیادة فی مقامات العباد، تهران، دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۴۴. ۱۷. جوادی آملی، عبد الله زن در آینه جلال و جمال، مرکز نشر اسراء، چاپ چهارم، ۱۳۷۸. ۱۸. حجاب و آزادی، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۶۸. ۱۹. حجازی، بنفشه، زن به ظن تاریخ، شهر آب، چاپ اول، ۱۳۷۰. ۲۰. حداد عادل، غلامعلی، فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی، تهران، سروش، چاپ هفتم، ۱۳۷۶. ۲۱. حر عاملی، محمد بن الحسن، وسائل الشیعه، مکتبه الاسلامیه، چاپ هفتم، ۱۴۰۳ ه. ق. ۲۲. حسینیان، روح الله حریم عفاف، تهران، مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ دوم، زمستان ۷۳. ۲۳. حکایت کشف حجاب، تهران، مؤسسه فرهنگی قدر ولایت، چاپ اول، ۱۳۸۰. ۲۴. خامنه‌ای، سید علی، فرهنگ و تهاجم فرهنگی، سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی (گروه انتشارات)، چاپ دوم، ۱۳۷۳. ۲۵. خطیب العدنانی، الملابس و الزینة فی الاسلام، انتشارات العربی، ۱۹۹۹ م. ۲۶. خلیل جز، فرهنگ عربی - فارسی لاروس، ترجمه: سید حمید طبیبان، تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۶۷. ۲۷. خمینی، روح الله صحیفه نور، جمع آوری: مرکز مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۶۲. ۲۸. —، رساله توضیح المسائل. ۲۹. —، تحریر الوسیله، قم، مؤسسه مطبوعاتی اسماعیلیان، بی تا. ۳۰. خوری الشرتونی، سعید، اقرب الموارد، قم، منشورات مکتبه آیت الله العظمی مرعشی النجفی، ۱۴۰۳ ه. ق. ۳۱. دزی، ر. پ. آ، فرهنگ البسه مسلمانان، ترجمه: حسین علی هروی، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۵۹. ۳۲. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه فارسی دهخدا، تهران، مؤسسه لغت نامه دهخدا، ۱۳۶۵. ۳۳. رسولی محلاتی، سید هاشم، زندگانی حضرت فاطمه

- علیها السلام، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ هشتم، ۱۳۸۰. ۳۴. روزه، پیره، روان‌شناسی اختلافی زن و مرد، ترجمه: دکتر محمد حسین سروری، انتشارات همگام، چاپ اول، ۱۳۶۱. ۳۵. زمخشری، محمود بن عمر، تفسیر کشاف، بیروت، دار احیاء التراث العربی، چاپ اول، ۱۴۱۷ هـ. ق. ۳۶. ———، الکشاف، قم، نشر البلاغه، ۱۳۷۳. ۳۷. سبحانی، جعفر، الموجز فی اصول الفقه، مؤسسه امام صادق علیه السلام، چاپ ششم، ۱۴۲۲ هـ. ق. ۳۸. ابوداود، سلیمان ابن اشعث، سنن أبی داود، دار احیاء السنّة النبویّه. ۳۹. سیاح، احمد، فرهنگ بزرگ جامع نوین، تهران، کتاب‌فروشی اسلام، چاپ نهم. ۴۰. سیّد رضی ابن بنی قزوینی، تظلم الزّهراء، ۱۳۱۱ هـ. ق. ۴۱. سیوطی، عبد الرحمن، الدر المنثور، قم، منشورات مکتبه آیت الله العظمی مرعشی نجفی، ۱۴۰۴ هـ. ق. ۴۲. شعرانی، ابوالحسن، نثر طوبی، تهران، کتاب‌فروشی اسلامیّه. ۴۳. صادقی، محمد، الفرقان فی تفسیر القرآن، تهران، انتشارات فرهنگ اسلام، چاپ دوم، ۱۴۰۶ هـ. ق. ۴۴. صبور اردوپاری، احمد، آیین بهزیستی اسلام، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ اول، ۱۳۶۷. ۴۵. صدر، حسن، حقوق زن در اسلام و اروپا، تهران، سازمان کتاب‌های جیبی، چاپ سوم. ۴۶. صدر، سیّد رضا، زن و آزادی، قم، مؤسسه مطبوعاتی دارالفکر. ۴۷. صدوق، محمد بن علی ابن حسین ابن بابویه قمی، من لا یحضره الفقیه، نجف، دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ۱۳۷۷ هـ. ق. ۴۸. صفی‌پور، عبد الرحیم، منتهی الارب فی لغّه العرب، تهران، چاپ اسلامیه، ۱۳۷۷. ۴۹. صدوق، محمد بن علی بن بابویه، علل الشّرایع، قم، مکتبه الطّباطبائی بالمدرسه فیضیه. ۵۰. طباطبائی، محمد حسین، ترجمه تفسیر المیزان، ترجمه: سید محمد باقر موسوی همدانی، کانون انتشارات محمدی، ۱۳۵۶. ۵۱. طبرسی، ابو علی فضل ابن حسن، ترجمه تفسیر جوامع الجامع، ترجمه: حبیب‌روحانی و علی عبد الحمید، چاپ اول، ۱۳۷۶. ۵۲. ———، مجمع البیان، تهران، کتاب‌فروشی الاسلامیه، ۱۳۷۴ هـ. ق. ۵۳. طبرسی، احمد ابن علی ابن ابی طالب، احتجاج، قم، المکتبه المصطفوی. ۵۴. طوسی، محمد ابن الحسن، التبیان فی تفسیر القرآن، مکتب الاعلام الاسلامی، چاپ اول، ۱۴۰۹ هـ. ق. ۵۵. العظیم آبادی، محمد شمس الحق، عون العبود فی شرح سنن أبی داود، مدینه منوره، انتشارات محمد عبد المحسن، چاپ دوم، ۱۳۸۹ هـ. ق. ۵۶. فتاحی زاده، فتحیه، حجاب از دیدگاه قرآن و سنت، قم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۷۶. ۵۷. فخر رازی، تفسیر الکبیر، قم، ۵۸. فراهیدی، خلیل ابن احمد، العین، مؤسسه دار الهجرة، چاپ اول، ۱۴۰۵ هـ. ق. ۵۹. فردوسی، ابوالقاسم، شاهنامه، تصحیح: ژول مول، شرکت سهامی انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، چاپ پنجم، ۱۳۷۰. ۶۰. فیروزآبادی، مجدالدین محمد بن یعقوب، قاموس المحيط، بیروت، چاپ اول، ۱۴۱۲ هـ. ق. ۶۱. فیومی، احمد، مصباح المنیر، مؤسسه دار الهجرة، ۱۴۰۵ هـ. ق. ۶۲. قرشی، سیّد علی اکبر، أحسن الحدیث، انتشارات بنیاد بعثت، چاپ اول، ۱۳۷۰. ۶۳. ———، قاموس القرآن، چاپخانه اوجاقیان، ۱۳۵۲. ۶۴. القمّی، شیخ عبّاس، سفینه البحار و مدینه الحکم و الآثار، نجف الأشرف، مطبعه العلمیه، بی تا. ۶۵. القمّی، علی ابن ابراهیم، تفسیر القمّی، نجف، مکتبه الهدی، ۱۳۸۷ هـ. ق. ۶۶. قرطبی، محمد بن احمد، الجامع لأحكام القرآن، لبنان، دارالکتب العلمیه، چاپ اول، ۱۴۰۸ هـ. ق. ۶۷. کاشانی، مولی فتح الله منهج الصادقین، تهران، انتشارات کتاب‌فروشی علمیه اسلامیه، بی تا. ۶۸. کلینی رازی، محمد بن یعقوب، فروع کافی، تهران، دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۶۲. ۶۹. کنت دمارانش و دیوید ای اندلمن؛ جنگ جهانی چهارم، ترجمه: سهیلا کیانتار، تهران، انتشارات اطلاعات، چاپ اول، ۱۳۷۲. ۷۰. ماکس لوشر، روان‌شناسی رنگ‌ها، ترجمه: لیلیا مهرادپی، انتشارات حسام، چاپ اول، ۱۳۷۰. ۷۱. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بیروت، دار احیاء التراث العربی، چاپ دوم، ۱۴۰۳ هـ. ق. ۷۲. ———، بحار الانوار، المطبعة الاسلامیه، ۱۳۸۱. ۷۳. ———، حیاة القلوب، تاریخ پیامبران، قم، انتشارات سرور، چاپ دوم، ۱۳۷۶. ۷۴. مجموعه مقالات هم‌اندیشی بررسی مسائل و مشکلات زنان، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، چاپ اول، ۱۳۸۰. ۷۵. محقق، محمد باقر، حقوق مدنی زوجین، تهران، بی نا، ۱۲۴۳. ۷۶. محقق، مهدی، لسان التّزیل، تهران، مرکز انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ چهارم، ۱۳۷۳. ۷۷. محمد بن عسّد، الطّبقات الکبری، بیروت، دار صادر، ۱۴۰۵ هـ. ق. ۷۸. محمدی اشتهاردی، محمد، حجاب بیانگر شخصیت زن، قم، انتشارات ناصر، چاپ اول، ۱۳۷۵. ۷۹. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، قم، مکتب الاعلام الاسلامی، چاپ دوم، ۱۳۶۷.

۸۰. محمودی، سید محسن، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، قم، انتشارات علمی فرهنگی صاحب الزمان (عج)، چاپ ششم، ۱۳۸۰. ۸۱. محمدی‌نیا، اسد الله گزیده‌ای از بهشت جوانان، انتشارات سبط اکبر علیه‌السلام، چاپ اول، ۱۳۷۹. ۸۲. مستر همفر، خاطرات مستر همفر، ترجمه: دکتر محسن مؤیدی، تهران، مؤسسه انتشارات امیر کبیر، چاپ اول، ۱۳۶۱. ۸۳. مشایخی، مهدی، پاسداران عفت، قم، انتشارات شفق، بی‌تا. ۸۴. مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات قرآن کریم، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰. ۸۵. مطهری، مرتضی، اخلاق جنسی در اسلام و جهان غرب، تهران، انتشارات صدرا. ۸۶. ———، مجموعه آثار، جلد نوزدهم، تهران، انتشارات صدرا، چاپ دوم، ۱۳۷۹. ۸۷. ———، نظام حقوق زن در اسلام، تهران، انتشارات صدرا، چاپ پانزدهم، ۱۳۷۰. ۸۸. ———، مسئله حجاب، تهران، انتشارات صدرا، چاپ چهل و هشتم، ۱۳۷۶. ۸۹. معلوف، لوئیس، ترجمه المنجد، ترجمه: مصطفی رحیمی، تهران، انتشارات صبا، چاپ اول، ۱۳۷۷. ۹۰. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، تهران، انتشارات امیر کبیر، چاپ هفتم، ۱۳۶۴. ۹۱. مغنیه، محمد جواد، کاشف، بیروت، چاپ دوم، ۱۹۸۱ م. ۹۲. مکارم شیرازی، ناصر و جمعی از نویسندگان، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۲. ۹۳. مهدی‌زاده، حسین، حجاب‌شناسی، چالش‌ها و کاوش‌های جدید، قم، مرکز مدیریت حوزه علمیه قم، چاپ اول، ۱۳۸۱. ۹۴. مهریزی، مهدی، حجاب، تهران، مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر، چاپ اول، ۱۳۷۹. ۹۵. نجفی، محمد حسین، جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ ششم، ۱۳۷۹. ۹۶. نجفی جیلانی، یوسف، وسیله العفاف (یا) طومار عفت، قم، چاپ‌خانه حکمت، چاپ دوم، ۱۳۳۴. ۹۷. وشنوی، قوام، حجاب در اسلام، ترجمه: احمد محسنی گرگانی، قم، چاپ‌خانه حکمت، ۱۳۹۲ ه. ق. ۹۸. ویل دورانت، لذات فلسفه؛ ترجمه: عباس زریاب، تهران، چاپ پنجم، ۱۳۶۹. ۹۹. هاشمی رفسنجانی، اکبر و جمعی از محققان، تفسیر راهنما، قم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم، چاپ اول، ۱۳۷۹. ۱۰۰. هاشمی رکاوندی، مجتبی، مقدمه‌ای بر روان‌شناسی زن با نگرشی علمی و اسلامی، انتشارات شفق، چاپ اول، بهار ۱۳۷۰.

نشریه

۱. اللهیاری، عباس، «چادر می‌تواند رنگ بهتری هم داشته باشد»، روزنامه ایران. ۲. بهزاد، محمود، «تفاوت‌های زن و مرد از نظر فیزیولوژی و روان‌شناسی»، مجله نگین. ۳. خاتمی، فاطمه، «چادر سیاه در بعضی ادارات ملاک ارزشیابی است»، روزنامه ایران. ۴. روان‌بخش، قاسم، «گامی دیگر برای مبارزه با حجاب»، پرتو سخن. ۵. سعید زاده، سید محسن، «مشاغل زنان در عصر رسالت»، پیام زن. ۶. شیرازی، علی، «نفی رنگ سیاه یا مبارزه با حجاب»، پرتو سخن. ۷. طیبی، ناهید، «حجاب و عفاف، مروری دوباره»، پیام زن. ۸. عابدینی، احمد، «سیری در آیات حجاب»، مجله فقه. ۹. مرتضوی، سید ضیاء، «امام خمینی و الگوی دین‌شناختی مسائل زنان»، پیام زن. ۱۰. مهدی زاده، حسین، «نقد ادله مخالفین چادر مشکی». روزنامه جمهوری اسلامی. ۱۱. ———، «هم اندیشی منطقی با جوانان درباره لباس»، پرتو سخن.